

**СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «ДІМ»
У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ РЕНСОМА РІТЗА «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ»**

**STRATEGIES OF RENDERING THE CONCEPT OF “HOME/HOUSE”
IN RANSOM RIGGS’ “MISS PEREGRINE’S HOME FOR PECULIAR CHILDREN”
NOVEL TRANSLATION**

Семигінівська Т.Г.,

orcid.org/0000-0002-6791-0397

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Сітко А.В.,

orcid.org/0000-0003-0071-038X

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Єнчева Г.Г.,

orcid.org/0000-0003-2002-6761

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

У запропонованому дослідженні чільне місце належить вирішенню лінгвоконцептологічних проблем, а саме вивченню концепту ДІМ, його структури, номінативного поля та відображення цього концепту у перекладі. Дослідження концепту ДІМ як реалії дійсності, культури важливо для виявлення специфіки світогляду окремої особистості і соціуму загалом. ДІМ є моделлю сприйняття світу і, певною мірою, проекцією самої людини.

Концепт ДІМ в аналізованому романі реалізується в таких моделях, як: опис будинку, предметів побуту, тварин, рослин, дітей. Автори розглядали концепт ДІМ у значенні 1) будинок, житло; 2) дім, родина, діти; 3) Батьківщина та запропонували стратегії і способи їх передачі засобами української мови з метою збереження їх образності та лексичного наповнення.

Слід зазначити те, що в англійській мові, на відміну від української, існує два слова на позначення концепту ДІМ, а саме: HOME/HOUSE. Лексема HOME має більш духовний характер, відображає житло людини, те місце, яке людина вважає домом. А HOUSE – більш загальне слово, позначає приміщення, установу. HOUSE – це місце збору людей, об'єднаних спільною роботою, метою, справою. Проте зазначимо, що значення «Батьківщина» належить до лексеми HOME. В українській мові ці значення відображає одна і та ж лексема.

У роботі також виявлено труднощі, з якими стикнувся перекладач під час здійснення перекладу та описано стратегії, які допомагають адекватно передати значення компонентів концепту. Доходимо висновку, що перекладач все-таки намагався максимально наблизити твір до україномовного читача, адаптуючи його до української картини світу. Часто зустрічались випадки, коли англійські лексичні одиниці було замінено українськими, коли порівняння, нехарактерні для цільової аудиторії, було змінено на звичні для нашого сприйняття.

Результати дослідження можуть бути використані у майбутніх розвідках, що присвячені розкриттю художнього та естетичного потенціалу концептів, у їх мінливій динаміці, а також відтворенню концептів у художньому перекладі.

Ключові слова: концепт, стратегія перекладу, номінативне поле, перекладацька трансформація, лінгвоконцептологія.

The present research offers a solution of linguistic conceptual problems, namely, the study of the concept of HOME/HOUSE, its structure, nominative field and the ways of rendering this concept in translation. The study of the concept of HOME/HOUSE as a gender-specific notion, culture is important for revealing the specifics of the worldview of an individual and society in general. HOME/HOUSE is a model of the world perception and, to some extent, a projection of the person themselves.

The concept of HOME/HOUSE in the analyzed novel is realized in such models as: description of the house, household items, animals, plants, children. The authors considered the concept of HOME/HOUSE in the meaning of 1) house, dwelling; 2) home, family, children; 3) Motherland and proposed strategies and methods of their rendering employing means of the Ukrainian language in order to preserve their imagery and lexical content.

It should be noted that in English, in contrast to Ukrainian, there are two words to denote this concept, namely: HOME/HOUSE. The lexeme HOME has a more spiritual character, reflects a person's dwelling, the place that a person considers home. At the same time HOUSE is a more general word, meaning a room, an institution. HOUSE is a place of gathering of people united by common work, purpose, cause. The corpus of examples made it possible to conclude, that the meaning "Motherland" belongs to the lexeme HOME. In the Ukrainian language, these meanings are rendered by the same lexeme.

The present research also revealed the difficulties faced by the translator during translation and described strategies that help to adequately convey the meaning of the components of the concept.

The paper findings can be used in further research devoted to revealing the energetic potential of concepts, including artistic and aesthetic ones, in their changing dynamics and ways of preserving them in translation.

Key words: concept, translation strategy, nominative field, translation transformation, linguoconceptology.

Постановка проблеми. Сучасна соціокультурна та евристична ситуації актуалізують значущість когнітивної парадигми функціонування мовних явищ. З позицій когнітивної лінгвістики зроблено цілу низку успішних спроб осмислити специфічну фіксацію культурно-значущих явищ у формі мовних знаків, що зумовлює актуальність та перспективність вивчення мовного концепту. Головними дискусійними проблемами сучасної лінгвоконцептології є розмежування концепту і поняття; залежність концепту від мовної вербалізації; зв'язок концепту, значення та слова; обсяг концепту залежно від індивідуальної чи етнічно-колективної репрезентації, наукової чи наївної картини світу. Важливим здобутком концептологічних студій є визначення концепту та способів його мовної маніфестації.

Художній концепт – ефективний інструмент, з допомогою якого дослідник описує художній світ автора і крізь систему виявлених ним концептів пізнає особливості авторського сприйняття і розуміння світу. Завдання вдвічі ускладнюється, коли перед нами постає і перекладацька інтерпретація. Художній переклад являє собою особливий вид творчості, в якому повинні бути враховані не лише лінгвістичні, але і літературознавчі аспекти тексту. Спеціалісти в галузі художнього перекладу стверджують, що еквівалентним може вважатися такий переклад, що передає авторський задум, як в художньому, так і в лінгвістичному аспектах, актуалізує усі смислові відтінки оригіналу, а також забезпечує повноцінну формальну та стилістичну відповідність його на усіх структурних рівнях мови [6].

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності визначення релевантності концепту в теорії та практиці перекладу у когнітивному аспекті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про актуальність дослідження концептів у парадигмі перекладознавства свідчить широкий спектр наукових досліджень, де увага приділяється залученню концептуального підходу до теорії і практики перекладу. До вирішення дискусійних проблем концептології зверталися такі науковці, як: А.М. Приходько, О.О. Селіванова, О.П. Воробйова, Т.Р. Кияк. Ф. Джонсон-Лерд розглядав концепт як зоровий образ, ментальну модель та пропозиційну структуру,

в той час як А. Вежицька розглядала їх повністю автономними від мови. На сучасному етапі Л.І. Ніжнік досліджувала вербалізацію концепту СУМНІВ в англomовному художньому дискурсі; О.А. Бабелюк розглядала концепт ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА ЧУТТЄВІСТЬ як засіб реалізації постмодерністської чуттєвості як лінгвофілософського, когнітивного та лінгвопоетологічного феномена в сучасних американських постмодерністських оповіданнях; А.В. Заслонкіна досліджувала дискурсотвірний потенціал тріади концептів SENSE: FEELING: EMOTION. Дисертація Г.В. Василенко присвячена вивченню лінгвокультурного та лінгвокогнітивного аспектів відтворення образу України в англomовному поетичному перекладі. Звертаючись до відтворення концепту «козацтво» в англomовних перекладах, С.П. Запольських розглядає концепти як явища лінгвокультурного порядку.

Методологічною основою цих досліджень є інтеграція лінгвокультурного підходу до аналізу концепту у інтерпретативну теорію перекладу, згідно з якою, за визначенням О. Чередниченка, переклад вбачається як комунікативний процес, у якому беруть участь відправник вихідного тексту, перекладач та одержувач кінцевого тексту [7]. Однією із ключових проблем сучасного перекладознавства є відтворення культурної специфіки оригіналу в перекладі на когнітивних засадах, саме тому, спектр питань когнітивно-концептуального аналізу, до яких звертається перекладознавство, постійно розширюється.

Постановка завдання. Запропонована праця має на меті вирішити такі завдання: визначити специфіку вербалізації художнього концепту ДІМ в лексичній і фразеологічній системі англійської та української мов; виявити індивідуально-авторські особливості мовного втілення концепту ДІМ у романі Ренсома Рігза «Дім дивних дітей»; означити стратегії перекладу концепту з метою досягнення адекватності їх передачі.

Виклад основного матеріалу.

Роман сучасного американського письменника Ренсома Рігза «Дім дивних дітей» слугував ілюстративним матеріалом для дослідження особливостей концепту ДІМ. Цей роман розповідає історію про чарівний світ дітей з надприродними можливостями, про загрози їх щоденного життя. Сам концепт «ДІМ» є ключовим у романі,

на ньому тримається сюжет. Це те, що захищає дітей, є їх життям. Дім у романі – це окремий образ, окремий герой; він здебільшого відображає захищеність та безпеку.

Епілогом до роману слугують такі рядки:

*“Sleep is not, death is not;
Who seem to die live.*

***House you were born in,
Friends of your spring-time,
Old man and young maid,
Day’s toil and its guerdon,
They are all vanishing,
Fleeing to fables,
Cannot be moored.***

Ralph Waldo Emerson” [3, с. 3].

Автор вірша ототожнює дім з місцем, де людина народилася, дорослішала, зустрічалася з друзями. Така реалізація концепту співпадає з україномовною картиною світу, так як ДІМ для українців теж асоціюється з місцем народження, дитинством.

Наведемо ще один уривок з першого розділу, у якому йдеться про репрезентацію концепту ДІМ у контексті опису дому дитинства діда Джейкоба:

“Everyone lived together in a big house that was protected by a wise old bird – or so the story went” [3, с. 8].

Для того, щоб відтворити образ «дому» як місця безпеки автор вказує на те, що він знаходиться під захистом птаха. В американському фольклорі птах є символом вічного життя та посланником Божим. Тобто істотою, що слідує з небес за людьми та допомагає Богу захищати людей. Ця концептуалізація збережена і в українському перекладі, виконаному Володимиром Горбатьком: «Усі жили у великому будинку під захистом старого мудрого птаха – принаймні, так йшлося в оповіданні» [2, с. 11]. Перекладач зберіг відтворення концепту за допомогою залучення додаткового образу птаха. «Птах» в українській міфології – символ щастя, добробуту в домі та захищеності родинної хати від злого, так як, наприклад, лелеки, які в’ють свої гнізда на дахах хат. Навіть за часів Трипілля лелека був тотемом, захисником оселі.

“It wasn’t easy, even though I’d been to visit my grandfather countless times growing up, because each house looked like the next: squat and boxy with minor variations, trimmed with aluminum siding or dark seventies wood, or fronted by plaster colonnades that seemed almost delusionally aspirational” [3, с. 22].

Автор роману використовує образ типових, занехаяних будинків як образ села минулого сто-

річчя. За допомогою слів “*squat and boxy with minor variations*” уявляємо невибагливі сільські будинки і робимо висновок, що дід Джейкоба не був заможною людиною.

Порівняємо з українським варіантом перекладу:

«Це було нелегко, хоча в дитинстві я бував у свого діда незчисленну кількість разів, бо кожен наступний будинок за винятком незначних розбіжностей, був схожий на попередній: опецькуватий, яцикуватий, оздоблений алюмінієвими панелями або темним деревом у стилі семидесятих років минулого століття або ж прикрашений на фронтоні гіпсовими колонами ...» [2, с. 34].

Ми бачимо, що перекладач відтворив цю атмосферу занедбаних будинків у старому селі, калькуючи мову оригіналу, оскільки українське село 70-их років двадцятого століття також асоціювалось з опецькуватими будинками з оздобленням та барвистими клумбами біля них.

Розглянемо уривки-фрагменти опису дому, коли автор прагнув показати родинне горе, лихо. Це уривки із першого розділу книги, опис сцени, коли Джейкоб знайшов тіло свого діда.

1) *“The house was dark and shuttered like the rest”* [3, с. 23]. 2) *“I joked only to calm my nerves. The quiet made me anxious”* [3, с. 23]. 3) *“Even in the fading light I could tell the house was a disaster; it looked like it’d been ransacked by thieves. Bookshelves and cabinets had been emptied, the knickknacks and large-print Reader’s Digests that had filled them thrown across the door. Couch cushion and chairs were overturned. The fridge and freezer doors hung open, their contents melting into sticky puddles on the linoleum”* [3, с. 24].

1) *«Його будинок так само був темний і позачинюваний, як і решта»* [2, с. 35]. 2) *«То я так пожартував, щоби вгамувати свої нерви. Бо тиша у домі мене стурбувала»* [2, с. 35]. 3) *«Навіть у сутінках я побачив, що будинок спіткало лихо: схоже, його обчистили грабіжники. Книжкові полиці та шафки були попатрані, а всілякі дрібнички та великоформатні примірники журналу «Рідерз дайджест» – викинуто на підлогу. Крісла та подушки на дивані перевернуті. Холодильник стояв з відчиненими дверцятами, з нього щось витікало, утворюючи на лінолеумі липкі калюжі»* [2, с. 35].

Бачимо, що концепт ДОМУ використано для зображення лиха, яке спіткало будинок, а отже і саму людину, яка у ньому мешкала. У цьому уривку констатуємо дальню периферію концепту, що вербалізується у порівнянні дому, який пограбували грабіжники, безладу в домі, мороку та тиші.

“The trees parted like a curtain and suddenly there it was, cloaked in fog, looming atop a weed-choked hill. The house” [3, с. 58]. «Дерева розступилися, немов куліси театру, – і я раптом побачив його: закутаний у туман, він бовванів віддалік на пагорбку, геть зарослому бур’яном» [2, с. 98].

У цьому уривку автор мав намір підкреслити загадковість будинку, те, що він оповитий таємницями, а також провести аналогію із загадковими будинками. Це вербалізується у словах *“cloaked in fog”, “looming atop a weed-choked hill”,* що, як ми бачимо, було збережено в українському перекладі.

“That house is such an emotionally loaded place for you, just being inside was enough to trigger a stress reaction” [3, с. 63]. «Цей будинок є для тебе настільки емоційно зарядженим місцем, що навіть короткочасного перебування в ньому достатньо, щоб спричинити стресову реакцію» [2, с. 118].

У цьому уривку бачимо, що «дім» вже є певним збиральним образом, у якому уособлюються уявлення, образи, мрії, асоціації людини.

“Each room was a disaster more incredible than the last. Newspapers gathered in drifts. Scattered toys, evidence of children long gone, lay skinned in dust. Creeping mold had turned window-adjacent walls black and furry. Fireplaces were throttled with vines that had descended from the roof and begun to spread across the doors like alien tentacles” [3, с. 61]. «Кожна наступна кімната була жахливішою за попередню. Газети скупчилися сніговими заметами. Вкриті шаром пилюки розкидані іграшки – як свідчення того, що колись тут мешкали діти. Уражені повзучою пліснявою стіни, прилеглі до вікон, почорніли і немов вкрилися шумовинням. Каміни позабивалися лозами, що спустилися з даху і хижими мацаками розповзалися долівкою» [2, с. 99].

Занедбаність цього місця виражається також за допомогою опису мотлоху, що Джейкоб побачив у будинку, але концепт ДОМу, який колись був місцем, у якому жило багато дітей, виражається за допомогою опису покритих пилом іграшок.

Розглянемо детальніше відтворення складових концепту ДІМ в українському перекладі роману:

1. Дім як будинок, житло

У пролозі до роману йдеться про дитинство головного героя Джейкоба, коли дід розповідав йому про своє дитинство та юність. Дитинство діда Джейкоба пройшло у незвичайному дитячому будинку, який він описує так:

“Everyone lived together in a big house that was protected by a wise old bird” [3, с. 8]. «Усі

жили у великому будинку під захистом старого мудрого птаха» [2, с. 11].

У цьому уривку зображено дім як місце, де саме жили діти, акцент автора зроблений саме на місцезнаходженні дітей». Отже, ДІМ – це житло.

“Right at the flamingo orgy! Left at the multiethnic roof Santa Clauses! Straight past the pissing cherubs” [3, с. 20]. «Я згадав місцевість біля дідового дому і як туди дістатись. Праворуч – до зграї фламінго! Ліворуч – до отих багатонаціональних Санта Клаусів на дахах! Прямо – повз пісяючих херувимів!» [2, с. 33].

Як свідчить аналіз фактичного матеріалу *Santa Clauses* було перекладено за допомогою транслітерації, а *cherubs* (херувими) шляхом калькування. У наведеному прикладі концепт ДІМ також трактується як житло.

“That house is such an emotionally loaded place for you, just being inside was enough to trigger a stress reaction” [3, с. 31]. «Цей будинок є для тебе настільки емоційно зарядженим місцем, що навіть короткочасного перебування в ньому достатньо, щоб спричинити стресову реакцію» [2, с. 43].

Лексему *“emotionally loaded place”* відтворено українським відповідником «емоційно заряджене місце», що є прямим калькуванням. Отже, навіть лексеми, які становлять периферію концепту засвідчують те, що в аналізованому прикладі ДІМ виступає місцем, певним різновидом замкненого простору.

Наведемо уривок з шостого розділу роману, коли Джейкоб потрапив у магічну петлю часу та побачив дім таким, який він був майже сімдесят років тому, новий, охайний, з галасливими дітлахами. На стінах кімнат багато репродукцій різних відомих картин, отже концепт ДІМ виступає саме як житло.

“I realized that it was a leafy replica of Michelangelo’s fresco of Adam from the Sistine Chapel. Considering that it was made from bushes, it was really impressive. You could almost make out the placid expression on Adam’s face, which had two blooming gardenias for eyes” [3, с. 121]. «Я не відразу здогадався, що то зелена копія фрески Мікеланджело «Адам» з Сікстинської капели. Зважаючи на те, що зроблена вона з кущів, це видовище вражало. На обличчі Адама, де дві квітки гарденії зображали його очі, навіть угадувався спокійний безтурботний вираз» [2, с. 206].

У перекладі, такі власні назви, як *Michelangelo* та *Adam* перекладено за допомогою транслітерації, а *Sistine Chapel* як «Сікстинська капела», що є калькуванням.

"I spent the last afternoon of Before constructing a 1/10,000-scale **replica of the Empire State Building** from boxes of adult diapers. It was a thing of beauty, really, spanning five feet at its **base** and towering above the cosmetics aisle, with jumbos for the **foundation**, lites for the **observation deck**, and meticulously stacked trial sizes for its iconic spire. It was almost perfect, minus one crucial detail" [3, с. 122]. «Останні півдня епохи до я провів за конструюванням **макету вежі Емпайр Стейт білдинг** у масштабі 1:10 000, використовуючи для цього коробки з підгузками для дорослих. Вийшов справжній шедевр з «**фундаментом**» п'ять футів заввишки; будівля вивисувалася над відділом косметики; її **основу** утворювали більші коробки з товстими підгузками, менші й легші складали **оглядовий майданчик**, а відомий у всьому світі шпиль я спорудив з акуратного стосу невеличких упаковок для зразків. Моя споруда була майже бездоганна, за винятком однієї головної деталі» [2, с. 207].

Емпайр-Стейт-Білдинг (англ. Empire State Building) – хмарочос заввишки 381 м (448 м з антеною), що має 102 поверхи, зведений у стилі арт деко в окрузі Мангеттен міста Нью-Йорка, США. В цьому хмарочосі здебільшого розташовані офіси. Тобто, перш за все, – це приміщення. Герой роману Джейкоб пустує, зводить вежу з підгузок. Але важливо це показати об'ємно, тому в периферію концепту увійшли слова, що означають частини вежі, саме так ми можемо уявити це як об'ємну споруду. Примітно, що всі ці лексеми були перекладені за допомогою стратегії одомашнення.

"The employee lounge was a dank, windowless room where I found the pharmacy assistant, Linda, nibbling a crustless sandwich in the vivid glow of the **soda machine**" [3, с. 148]. «**Приміщення для персоналу** – сира й глуха кімнатка без вікон. Там я застав Лінду, помічницю з фармацевтичного відділу; освітлена різким сяйвом **автомата для охолоджуючих напоїв**, вона наминала бутерброд з хлібом без скоринки» [2, с. 123].

Автор, перш за все, мав на меті створити відчуття простору (концепт ПРОСТІР), тому слово «приміщення» знаходиться у приядерній зоні, а елементи побуту та меблі утворюють периферію концепту. Лексема "soda machine" генералізована, що є прикладом реалізації стратегії одомашнення.

"We were sitting on my roof deck watching the sun set over the Gulf, Ricky coiled like a spring in an unreasonably expensive Adirondack chair my parents had brought back from a trip to **Amish**

country, his legs folded beneath him and arms crossed tight, chain-smoking cigarettes with a kind of grim determination" [3, с. 30]. «**Ми стирчали** на пласкому даху мого будинку, витрищаючись на призахідне сонце над Затокою. Рікі скрутився калачиком в дерев'яному кріслі в **адирондацькому стилі**, яке мої батьки придбали нерозсудливо дорого під час поїздки до краю, де жили **аміші**. Схрестивши руки і підібгавши під себе ноги, мій приятель з виразом суворой рішучості курив цигарки одну за одною» [2, с. 38].

Автор оригіналу прагнув викликати в нашій уяві саме дім та за допомогою лексем, що становлять периферію концепту, показати заможність та нерозсудливість хазяїв дому. Для цього автор додає опис антикварних меблів та їх походження. Перекладач вдається до застосування стратегії очуження та додає зноски внизу сторінки. Адирондацький стиль – фольклорний стиль дістав назву від гір Адирондак, що на північному сході штату Нью Йорк (США), де він і виник у середині XIX століття. Аміші – релігійний рух послідовників Якоба Аммана, що виник 1693 року в Європі. Аміші цінують сільське життя, ручну працю, скромність і простоту. Нині більшість з них мешкають у США і Канаді.

"The last straw came a few days later, when my family decided it was time to sell **Grandpa Portman's house**. Before prospective buyers could be allowed inside, though, the place had to be cleaned out. On the advice of Dr. Golan, who thought it would be good for me to "confront the scene of my trauma", I was enlisted to help my dad and Aunt Susie sort through **the detritus**. For a while after we got to **the house** my dad kept taking me aside to make sure I was okay" [3, с. 40]. «Останньою краплею за кілька днів стало рішення моєї родини **продати будинок дідуся Портмана**. Та перш ніж запускати всередину потенційних покупців, треба було поприбирати і в будинку, і довкола. За порадою лікаря Голана, який вирішив, що мені піде на користь, якщо я зіштовхнуся віч на віч з місцем, де дістав психічну травму, мене відправили допомагати батьку та тітоньці Сюзі прибирати **лахміття й уламки**. Ми підійшли **до будинку**, і якийсь час татко відволікав мене, щоби я почувався добре» [2, с. 42].

З цього прикладу бачимо, що автор зобразив ДІМ як ЖИТЛО покійного діда Джейкоба, в якому зберігаються його особисті речі. Автор використав саме лексему HOUSE, а не HOME, бо, перш за все, хотів показати будинок як ПРИМІЩЕННЯ, ЖИТЛО.

Можемо підсумувати, що в структурі концептосистеми ДІМ, як житло посідає чільне місце.

Відразу як ми чуємо слово ДІМ, перш за все, уявляємо будівлю, споруду, що є ядром концепту. Довершити образ допомагають описи меблів, предметів побуту, стану будинку, простору, запахів, звуків, емоційного заряду, що становлять периферію концепту.

2. Дім як родина, діти

В англійській мові концепт ДІМ описують дві лексеми – HOUSE/HOME. Прослідкувавши використання цих лексем, робимо висновок, що здебільшого HOUSE є концептом ДОМУ у значенні житло, будівля, тоді як HOME – це родина, діти. В епілозі до роману автор вірша ототожнює дім з місцем, де людина народилася, дорослішала, переживала радості та печалі, це ДИТИНСТВО, ДІТИ.

“More fantastic still were his stories about life in the Welsh children’s home” [3, с. 8]. *«Та це більш фантастичними були його розповіді про життя в дитячому притулку в Уельсі»* [2, с. 10].

На прикладі цього уривку бачимо, що *“children’s home”* перекладено як «дитячий притулок», що є конкретизацією, але, перш за, все це асоціюється з родинним теплом, дружбою, любов’ю. Для цього автор і вжив саме лексему HOME, яка викликає в читача саме асоціацію РОДИНА.

“Tried to convince myself that it was possible someone could still live there, run-down as it was. Such things weren’t unheard of where I came from – a falling-down wreck on the edge of town, curtains permanently drawn, that would turn out to have been home to some ancient recluse who’d been surviving on ramen and toenail clippings since time immemorial, though no one realizes it until a property appraiser or an overly ambitious census taker barges in to and the poor soul returning to dust in a La-Z-Boy” [3, с. 58]. *«Я спробував переконати себе, що тут досі хтось живе, хоч яким би занедбанним цей будинок не видавався. Таке не було рідкістю в краях, звідки я прибув: похила халабуда із завжди запнутими вікнами на краю міста стає притулком старезного відлюдника, який із прадавніх часів перебуває вермішелью швидкокого приготування та обрізками з хрящів. Але про це ніхто не знає, допоки до тієї халупи не вломиться який-небудь агент із продажу нерухомості чи надміру активний працівник бюро з перепису населення – і знайде там тлінні останки бідолахи на подертому дивані»* [2, с. 98].

У цьому уривку автор протиставляє гостинний, теплий, родинний дім занедбаному житлу відлюдника. У перекладі лексему *“curtains permanently drawn”* відтворено у перекладі за допомогою прийому генералізації – «завжди запнуті вікна», оскільки вікна можуть бути запнуті не лише шторами, а й ставнями чи забиті дошками.

“La-Z-Boy” – відома американська компанія, яка займається виготовленням та продажем меблів, але назва цієї компанії невідома українському читачеві, тому у перекладі перекладач відтворив цю лексему як *«подертий старий диван»*, що є прикладом застосування перекладачем стратегії одомашнення.

“My grandfather had described it a hundred times, but in his stories the house was always a bright, happy place, big and rambling, yes, but full of light and laughter” [3, с. 30]. *«Дідо сотні разів описував його мені, але в його розповідях цей будинок завжди фігурував, як місце яскраве й радісне»* [2, с. 38].

Лексема, що становить ядро концепту – це лексема ДІМ, але на периферії опинилися такі лексеми, за допомогою яких розуміємо, що автор описує саме родинне коло та дитячий сміх.

“Drifted into the next room. Weak light shone through a window. Petals of powder blue wallpaper drooped toward a couple of small beds, still clad in dusty sheets” [3, с. 48]. *«Я поволі перейшов до наступної кімнати. Усередину з вікна лилося слабке світло. Відсталі від стін пелюстки зеленувато блакитних шпалер схилилися над двома маленькими ліжечками, і досі застеленими вкритими пилюкою покривалами»* [2, с. 56].

Попри те, що в цьому уривку є опис дому, а саме кімнати, однак відчувається присутність дітей, оскільки «слабке світло» символізує щось світле та тепле, дитяче, а «два маленькі ліжечка» є підтвердженням наших асоціацій. Концепт ДІМ реалізується через опис концепту ДИТИНСТВО.

“It couldn’t have been a coincidence, which meant that the photos my grandfather had shown me – that he’d sworn were of children he’d known in this house – had really come from this house. But could that mean, despite the doubts I’d harbored even as an eight-year-old, that the pictures were genuine?” [3, с. 49]. *«Це не був звичайний збіг обставин. Це означало, що показані дідом фото – за його клятвеними запевненнями, знімки дітей, з якими він тут мешкав, – справді з’явилися з цього будинку. Але чи означало це, попри сумніви, які закралися в мою душу ще у восьмирічному віці, що всі ці фото справжні?»* [2, с. 57].

Автор ототожнює дітей із будинком, у якому всі вони жили. Саме тут вони з’являлися, і саме будинок пояснює їх походження.

3. Дім як Батьківщина

Концепт ДІМ у багатьох випадках включає концепт БАТЬКІВЩИНА. Проілюструємо це на прикладі:

“When I would ask why he had to leave **his home**, his answer was always the same: because the monsters were after him. **Poland** was simply rotten with them, he said” [3, с. 50]. «Коли ж я питався, чому йому довелося кинути **свій дім**, то відповідь була завжди одна й та сама: він кинув все, бо за ним гналися потвори. Уся **Польща** кишила потворами, казав дід» [2, с. 59].

Автор книги прагне засвідчити цим уривком, що місце, де дід Джейкоба народився та виріс все ж таки є Батьківщиною. Це виражається через концепт ДІМ. Для цього як в оригіналі, так і в перекладі вжито ядро концепту ДІМ.

“I studied the envelope for a return address but found only a fading postmark that read **Cairnholm Is., Cymru, UK. UK – that was Britain. I knew from studying atlases as a kid that Cymru meant Wales. Cairnholm Is had to be the island Miss Peregrine had mentioned in her letter. Could it have been the same island where my grandfather lived as a boy?**” [3, с. 51]. «Я придивився до конверта, сподіваючись знайти зворотну адресу, але знайшов лише збляклу поштову марку з написом: «**Ост. Кернгольм, Кемрі, ВБ**». **ВБ – це Велика Британія**. Вивчаючи в дитинстві географічні атласи, я дізнався, що Кемрі валійською мовою означає «Уельс». **Ост. Кернгольм, напевне, означало той острів, який пані Сапсан згадувала у своєму листі. Може, то і є отой острів, на якому мій дід жив у дитинстві?**» [2, с. 60].

Цей острів та увесь Уельс дід Джейкоба називав своїм домом, усі ці місця асоціюються з його дитинством. Зазначимо, що для опису концепту БАТЬКІВЩИНА зазвичай використовують власні назви, які перекладено за допомогою лексичних трансформацій, таких як транслітерація та калькування, перекладач здебільшого обирає стратегію очуження.

Отже, концепт БАТЬКІВЩИНА є також складовою частиною концептосистеми ДІМ. До ядра цього концепту входять власні назви, що здебільшого перекладені за допомогою транслітерації чи калькування. До периферії входять різні лексеми, що описують місцевість чи почуття героя.

Висновки. Підсумовуючи, хочемо зазначити, що концепт ДІМ у романі Ренсома Рігса «Дім дивних дітей» є центральним, тому він став цілим всесвітом для автора. Словесні образи дому формуються за допомогою таких трьох основних лінгвокогнітивних процесів: а) створення предметних образів дому, б) метафоричної проекції, завдяки якій, з одного боку, концепт ДІМ та складники його номінативного поля осмислюються крізь призму інших концептів, а, з другого боку, концепт ДІМ сам використовується для осмислення інших концептів, в) концептуальної інтеграції, що результує в утворенні символів у запропонованому дослідженні концепт ДІМ розглядали у значенні: 1) будинок, житло; 2) дім, родина, діти; 3) Батьківщина. Під час дослідження перекладу роману українською мовою, виконаного Володимиром Горбатьком виявлено, що з 93 слів, які складають номінативне поле концепту ДІМ «одомашнено» у перекладі 68 одиниць, а «очужено» – 25 одиниць. Відтак, переклад художніх творів не є простим завданням, а тому потребує від перекладача багато знань та досвіду, а тому «праця сучасного перекладача художньої літератури мусить бути глибоко творчою, такою, що передає не лише основний зміст твору, але й образи, реалії та характерний колорит епохи, яку відображено, адже кожен оригінал за своїм образом (та кожна адресна група за своїм типом і складом) потребує свого, завжди індивідуального підходу» [5, с. 268].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабелюк О.А. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/4189/1/obabelyuk-postmodern-chuttevist-2017.pdf>
2. Ренсом Ріг'з. Дім дивних дітей / Пер. з англ. В. Горбатька. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 432 с.
3. Riggs R. Miss Peregrines's Home for Peculiar Children. Philadelphia : Quirk Books, 2011. 352 p.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
5. Сітко А.В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ : Логос, 2012. Вип. 22. С. 267–274.
6. Раті А. О. Відтворення концепту “death/смерть” в перекладі (на матеріалі англomовної літератури жаків) URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/53175/1/6_%d0%a0%d0%b0%d1%82%d1%96_%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%86%d0%b5%d0%bf%d1%82.pdf
7. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.